

LATVIJAS REPUBLIKAS PROKURATŪRA
ĢENERĀLPROKURATŪRA

Reģ.Nr. 90000022859, Kalpaka bulvārī 6, Rīgā, LV-1801
tālr. 67044400, fakss 67044449, e-pasts: gen@lrp.gov.lv

Rīgā

16.12.2021. Nr. N-101-2021-
00508

Uz 10.11.2021. Nr.6-1/621

Latvijas Republikas Tiesībsarga biroja
Bērnu tiesību nodaļas vadītājam
Lailai Grāverei
_DEFAULT@90000055101

*Par prokuroru apmācību
bērnu tiesību jautājumos*

Jūsu 2021. gada 10. novembra vēstule par speciālo zināšanu apguvi bērnu tiesību jomā ir izskatīta.

Vēstulē norādīts, ka fiziskas personas iesnieguma izskatīšanas gaitā tiesībsargam radies priekšstats, ka prokuratūras struktūrvienības 2021. gada 22. jūnija šai personai sniegtās atbildes saturs neatbilst Bērnu tiesību aizsardzības likuma prasībām, proti, prokurors ir norādījis, ka jautājumā par speciālajām zināšanām bērnu tiesību jomā prasība pēc šādām zināšanām izvirzāma tikai, veicot procesuālas darbības ar bērniem, kas nozīmējot, ka, izsniedzot personai apsūdzību un krimināllietas materiālu kopijas, šim jautājumam nav nozīmes, savukārt saskaņā ar tiesībsarga viedokli šādas apmācības nepieciešamas neatkarīgi no tā, vai prokurors tieši un nepastarpināti komunicē ar bērnu.

Tiesībsargs informācijas precizēšanas nolūkā atkārtoti vērsās prokuratūras struktūrvienībā, uz šiem informācijas pieprasījumiem atbildes sniegtas 2021. gada 15. septembrī un 12. oktobrī, taču saņemto atbilžu saturs joprojām norādījis uz atšķirīgu izpratni par tiesību normu. Tādējādi tiesībsargam ir pamats uzskatīt, ka pastāv trūkumi Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ panta 11. punkta piemērošanā praksē prokuratūras darbā.

Vēstulē lūgts izvērtēt prokuratūras struktūrvienības privātpersonai un tiesībsargam sniegto skaidrojumu atbilstību Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ panta 11. punktā noteiktajam par speciālo zināšanu bērnu tiesību aizsardzības jomā nepieciešamību prokuroram, vienlaikus lūgts sniegt ziņas, vai un pēc kādiem nosacījumiem (specializācija, zināšanas, pieredze u.c.) notiek lietu, kas skar bērna tiesības (gan krimināllietās, gan civilīetās), sadale prokuroriem; cik prokurori strādā prokuratūrā un cik no tiem ir apguvuši speciālās zināšanas bērnu tiesību jomā, cik no prokuroriem ir apguvuši papildu zināšanas bērnu tiesību jomā (ārpus normatīvajos aktos noteiktā apmācību ietvara); vai prokuratūras ieskatā, ievērojot bērna labākās intereses, pastāv šķēršļi (trūkumi normatīvajos aktos) prokuroram lietās, kas skar bērna tiesības, pārliecināties, vai Valsts policijas amatpersona ir apguvusi speciālās zināšanas bērnu tiesību jomā.

Vēstulē ietvertā informācijas pieprasījuma izpildes gaitā veikta rajona un tiesas apgabala līmeņa prokuratūras struktūrvienību virsprokuroru aptauja, kuras gaitā saņemtas 17 atbildes (no Rīgas, Kurzemes, Latgales, Vidzemes un Zemgales tiesas apgabala prokuratūrām, šajos apgabalos ietilpstošajām rajona līmeņa prokuratūrām, kā arī no Daudznozaru specializētās prokuratūras).

Uz pirmo jautājumu atbildes nosacīti sagrupējamas četrās grupās, proti, lietās, kurās izdarīti vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi pret nepilngadīgajiem, ir noteikta īpaši apmācītu prokuroru specializācija (4 atbildes) vai arī lietu sadales procesā tiek ņemta vērā prokurora kvalifikācija un pieredze (3 atbildes); īpašas specializācijas nav, bet visi prokurori ir apmācīti un tam rūpīgi tiek sekots (9 atbildes); specializācija tiek organizēta (1 atbilde).

Uz trešo jautājumu aptaujas gaitā saņemtas atbildes, ka prokurori nevar pārliecināties, vai Valsts policijas amatpersonas ir apguvušas speciālās zināšanas bērnu tiesību jomā, jo nav tiesiska regulējuma (3 atbildes); prokurori nepārliecinās, vai Valsts policijas amatpersonas ir apguvušas speciālās zināšanas bērnu tiesību jomā, jo paļaujas uz policijas vadības kompetenci vai pašu amatpersonu godaprātu (7 atbildes); prokuroriem nav bijusi nepieciešamība pārliecināties, vai Valsts policijas amatpersonas ir apguvušas speciālās zināšanas bērnu tiesību jomā (2 atbildes); jautājumā, vai Valsts policijas amatpersonas ir apguvušas speciālās zināšanas bērnu tiesību jomā, prokuroriem nav šķēršļu par to pārliecināties (5 atbildes).

Izanalizējot Bērnu tiesību aizsardzības likuma prasības attiecībā uz speciālas apmācības nepieciešamību prokuroriem un iepazīstoties ar likuma "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" anotāciju (likumprojekts Nr. 271/Lp11), ar kuru noteikta nepieciešamība prokuroram apgūt zināšanas bērnu tiesību jautājumos, konstatējams, ka šāda prasība likumā iestrādāta ne vien tiem gadījumiem, kad prokurors tieši un nepastarpināti komunicē ar bērnu (veic nopratināšanu, izsniedz apsūdzību), bet gan ar mērķi, lai prokurors spētu identificēt bērna tiesību aizskārumu jebkurā situācijā, arī veicot tādu materiālu vai iesniegumu izskatīšanu, kas tiešā veidā nesatur ziņas par bērna tiesību aizskārumu. Šāds secinājums izriet no anotācijas teksta, proti, uz jautājumu, kādēļ likums ir vajadzīgs, norādīts, ka likuma pants pašreizējā redakcijā pilnībā neatbilst ANO Bērnu tiesību komitejas ieteikumiem, jo tas attiecas tikai uz speciālistiem, kuri izskata lietas, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību, nevis visiem speciālistiem, kuri strādā ar bērniem un praktiski var pamanīt bērnu tiesību pārkāpumus. Atbilstoši ANO Bērnu tiesību komitejas rekomendācijām likumprojektā tiek iekļauti citu profesiju pārstāvji, kuri ikdienā strādā ar bērniem un var laicīgi pamanīt un novērst bērnu tiesību pārkāpumus, piemēram, vardarbību pret bērnu. Likuma grozījumi izriet no ANO Bērnu tiesību komitejas 2006. gada 28. jūnija ieteikumu Latvijai par Otro periodisko ziņojumu CRC/C/LVA/CO/2 19. punkta c) apakšpunkta, ar kuru rekomendēts „palielināt pūles, lai nodrošinātu atbilstošu un sistemātisku apmācību bērnu tiesību jautājumos attiecīgo profesiju pārstāvjiem, kas strādā ar bērniem un ar bērnu jautājumiem, tostarp tiesnešiem, juristiem, tiesībaizsardzības iestāžu darbiniekiem, skolotājiem, veselības aprūpes speciālistiem un sociālajiem darbiniekiem”.

Tāpat, iepazīstoties ar Labklājības ministra 2017. gada 19. septembrī apstiprināto Profesionālās kvalifikācijas pilnveides izglītības programmas speciālo zināšanu apguvi bērnu tiesību aizsardzības jomā paraugu tiesnešiem, prokuroriem un advokātiem, konstatējams, ka pēc visu apmācību moduļu apgūšanas:

- izglītojamie, izmantojot iegūtās zināšanas par vardarbības pret bērnu veidiem, pazīmēm, sekām, riska faktoriem un institūciju kompetenci vardarbības pret bērnu un vardarbības bērna ģimenē gadījumu risināšanā, spēj atpazīt vardarbību pret bērnu un vardarbību bērna ģimenē, izvērtēt vardarbības riskus bērna ģimenē un spēj pieņemt bērna interesēm visatbilstošāko lēmumu, kā arī spēj saskatīt kļūdas un identificēt labo praksi vardarbības pret bērnu un vardarbības bērna ģimenē gadījumu risināšanā (1. modulis "Vardarbība pret bērnu. Vardarbība bērna ģimenē");

- izglītojamie, izmantojot iegūtās zināšanas par bērna vecumposmiem (attīstību) un izprotot saskarsmes īpatnības ar bērniem, kuriem ir garīgās vai psihiskās attīstības traucējumi un uzvedības traucējumi, kā arī bērniem, kuriem ir redzes, dzirdes un kustību traucējumi, spēj izvēlēties bērna individuālajai situācijai atbilstošu saskarsmi un novērtēt citu personu izvēlētais saskarsmes atbilstību bērna individuālajai situācijai, kā arī spēj novērtēt nepieciešamību

pieaicināt citus speciālistus veiksmīgas saskarsmes ar bērnu nodrošināšanai (2. modulis “Saskarsmes veidošana ar bērnu”);

– izglītojamie, izmantojot iegūtās zināšanas par nepilngadīgo cietušo, liecinieku, likumpārkāpēju psiholoģisko raksturojumu, izprotot nepilngadīgo liecību precizitāti ietekmējošos faktorus, spēj saskatīt kļūdas un identificēt labo praksi bērnu tiesību nodrošināšanā kriminālprocesa un administratīvo pārkāpumu procesa ietvaros; izglītojamie izprot ekspertu un speciālistu kompetenci darbā ar nepilngadīgajiem cietušajiem, lieciniekiem un likumpārkāpējiem un spēj novērtēt, kāds speciālists vai eksperts jāiesaista procesuālo darbību veikšanā (3. modulis “Bērns kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu procesā”);

– izglītojamie, izprotot bērnu tiesību aizsardzības pamatprincipus un starpinstitucionālās sadarbības nozīmi bērnam draudzīgas tiesiskās vides nodrošināšanā, spēj atpazīt bērna tiesību pārkāpumus un spēj izvērtēt institūciju un speciālistu/amatpersonu profesionālo darbību atbilstību bērna labākajām interesēm (4. modulis “Bērna tiesību un interešu prioritātes nodrošināšana tiesībsargājošo institūciju darbā”).

Zināšanu pilnveides izglītības programmas speciālo zināšanu apguvei bērnu tiesību aizsardzības jomā paraugs tiesnešiem, prokuroriem un advokātiem pēc apjoma paredz mazāku akadēmisko stundu skaitu, tomēr pēc sasniedzamā rezultāta būtiski neatšķiras no pamatprogrammas apguves nosacījumiem.

Līdz ar to konstatējams, ka prokuroru apmācības gaitā apgūstamas ne vien saskarsmes īpatnības ar bērniem, bet ļoti plašas zināšanas bērnu tiesību jomā, kas ievērojami pārsniedz prasības, kādas varētu tikt izvirzītas personai, kas tieši un nepastarpināti komunicē ar bērnu. Šādos apstākļos prokuratūra pievienojas tiesībsarga viedoklim par visu prokuroru apmācības nepieciešamību bērnu tiesību jautājumos, bet tiesībsarga vēstulei pievienotās prokuratūras struktūrvienības atbildes uzrāda, ka bērnu tiesību aizsardzības jautājumos prokurori pilnībā nav izpratuši likumā iekļauto prasību jēgu un mērķi, kas determinē gan prokuroru apmācību bērnu tiesību aizsardzības jautājumos, gan arī vienotas izpratnes veidošanu, kādos gadījumos un kāpēc prokuroram jābūt apmācītam. Iemesls atšķirīgajai prokuroru izpratnei varētu būt Kriminālprocesa likuma 152. panta otrās daļas nosacījumi, saskaņā ar kuriem, ja izmeklēšanas darbības veicējs nav ieguvis speciālas zināšanas par saskarsmi ar nepilngadīgo kriminālprocesa laikā vai ja izmeklēšanas darbības veicējs to uzskata par nepieciešamu, nepilngadīgo pratina pedagoga vai psihologa klātbūtnē.

Pašlaik no kopumā 439 prokuroriem atbilstoši Ministru kabineta 2014. gada 1. aprīļa noteikumu Nr. 173 “Noteikumi par kārtību, kādā apgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, šo zināšanu saturu un apjomu” prasībām 226 prokurori apmācības ir pabeiguši un saņēmuši apliecības, 74 prokurori šīs apmācības ir pabeiguši, bet apliecības vēl nav saņēmuši, vai apmācības pabeigs līdz š.g. 22. decembrim; tāpat kopš 2018. gada 1. janvāra 16 prokurori ir apguvuši papildu zināšanas par tēmām “Aktualitātes tiesībsargājošo institūciju darbā bērnu tiesību aizsardzības kontekstā”, “Par vardarbības pret bērnu un šādas vardarbības veidu definīcijām likumā”, “Par bērnu seksuālas izmantošanas internetā izbeigšanu”, “Aktuālais bērnu tirdzniecībā, tostarp izmantošanā un piespiedu noziedzībā”, “Bērnu tiesības uz informāciju lietās, kas skar bērnu intereses” (atbilde uz otro jautājumu), tomēr, ņemot vērā atziņas, kas gūtas tiesībsarga vēstules izskatīšanas gaitā, prokuratūras Projektu un apmācību koordinācijas nodaļai uzdots veikt pasākumus visu prokuroru apmācībai, tai skaitā organizēt diskusijas pieredzējušu prokuroru vadībā. Ņemot vērā atbilstošu apmācību kursu un finansējuma pieejamību, termiņš, kādā tiks realizēta visu prokuroru apmācība, nav prognozējams.

Ar cieņu

ģenerālprokurors

J.Stukāns

DOKUMENTS IR PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU
UN SATUR LAIKA ZĪMOGU